

Stanisław Kryński

"Poezja pokolenia wojennego"

Biuletyn Polonistyczny 29/3-4 (101-102), 62-67

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kośnemu, oraz - przede wszystkim - Karolowi Lesmanowi, bez którego energii, pomysłowości i uporu nigdy by się ona nie odbyła.

Michał Głowiński

"Poezja pokolenia wojennego"

W dniach 18-19 kwietnia 1985 roku odbyła się w Rzeszowie ogólnopolska sesja naukowa, poświęcona twórczości poetów lat wojny i okupacji - Krzysztofowi Kamilowi Baczyńskiemu i jego rówieśnikom. Sesję zorganizował Instytut Filologii Polskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie przy współpracy Towarzystwa Naukowego w Rzeszowie oraz rzeszowskiego oddziału Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza.

J. W a l c (IBL) w referacie "»Gdy ziemia nie jest już snem i śnić do końca nie można«. (O Tadeuszu Borowskim)" uzasadniał tezę, że katastroficzne poczucie absurdu i nicości świata kształtowały w Borowskim już wczesne doświadczenia dzieciństwa, a nie wyłącznie oświęcimska gehenna, która tę wizję rzeczywistości boleśnie pogłębiła i utrwaliła.

Odmienny, optymistyczny aspekt światopoglądu autora "Gdziekolwiek ziemia..." starała się wykazać Z. B r z u c h o w s k a (WSP Rzeszów) w referacie "Dialog z »człowiekiem, który nadejdzie«. Wokół wiersza Tadeusza Borowskiego (inc.)»Na zewnątrz noc«, interpretując wybrany przez siebie utwór jako poetyckie wyznanie wiary w sztukę i miłość.

"Nurt katastroficzny w poezji Tadeusza Borowskiego" omawiał J. N o w a k o w s k i (WSP Rzeszów), podkreślając, że

głównym doświadczeniem poety jest doświadczenie otchłani, szczególnie żywe w tomiku "Gdziekolwiek ziemia...", który zawiera - jak to określił - ukrytą polemikę Borowskiego z jego mistrzem Miłoszem. Zdaniem autora referatu pustka i absurd to podstawowe kategorie, jakimi posługuje się Borowski.

Doniosłą, ciągle jednak nie docenianą rolę Krakowa w życiu literackim okupacyjnej Polski ukazywał J. J a r o w i e c k i (WSP Kraków), charakteryzując "Konspiracyjne środowisko literackie Krakowa w latach 1939-1945", a B. P i e t r z y k (WSP Kraków), mówiąc o "Konspiracyjnych konkursach literackich", podkreślała, że wbrew pozorom żywotność i ciągłość polskiej tradycji literackiej nie została w czasie okupacji przerwana.

"Problemami kultury i literatury na łamach prasy niemieckiej w języku polskim w latach 1939-1945" zajęła się W. W ó j c i k (WSP Kraków), ukazując mechanizmy niemieckiej polityki kulturalnej wobec Polaków w Generalnej Guberni.

Część popołudniową obrad rozpoczął Z. A n d r e s (WSP Rzeszów), który w referacie "Heroizm i zwątpienie. O poezji Tadeusza Gajcego" za szczególnie istotne uznał ścieranie się w niej dwu postaw: witalnej - związanej z młodością poety, oraz zaangażowanej - określonej koniecznością, jaką dyktuje historia. Zdaniem autora referatu wynikający stąd dramat moralny, osadzony przez Gajcego w kontekście problematyki śmierci, stanowi o tragizmie jego poetyckiej wizji.

Właściwe temu twórcy sposoby kształtowania metafory charakteryzowała na przykładzie wiersza "Schodząc" M. A m p e l - R u d o l f (WSP Rzeszów) w referacie "Z metaforyki Tadeusza Gajcego".

Stosunek autora "Doliny Issy" do poezji Kolumbów omawiał

J. G a j e w s k i (WSP Szczecin) w referacie "Poezja Kolumbów w oczach Czesława Miłosza". W konkluzji stwierdził: Miłosz jest odbiorcą tradycjonalistycznym, a jego recepcja tej poezji mieści się w klasycystycznym stylu odbioru.

"Demitologizacją wojny w poezji Mirona Białoszewskiego i Tymoteusza Karpowicza" zajęła się K. K r a s o ń (WSP Szczecin), ukazując polemiczny dialog obu twórców z utrwalonymi w naszej literaturze stylistyczno-tematycznymi wzorcami myślenia o wojnie: ekspresjonistycznym, tyrtejsko-żołnierskim, straceńczym.

Drugi dzień sesji rozpoczął L. Ż u l i ń s k i (Warszawa) referatem "Kolumbowie z gwiazdą Dawida". Zarysował on specyficzne okoliczności, w jakich przyszło tworzyć żydowskim rówieśnikom Baczyńskiego. Większość z nich - stwierdził - nie otrzymało żadnej szansy na heroizm, nie dane im było przeistoczyć się w żołnierzy. Ich wiersze rzadko uderzały w nutę żołnierskiej waleczności, ukazując najczęściej świat ludzkich wartości jako ginący. Stąd też "głos poetów brzmiał jak requiem". Poczucie solidarności z własnym narodem to - zdaniem autora referatu - istotny motyw konstrukcyjny tej poezji.

G. O s t a s z (WSP Rzeszów) przedstawił referat "»Korale z /.../ krwi« Rzecz o piosenkach żołnierskich pokolenia wojennego", w którym zajął się funkcjonowaniem tradycji literackiej w omawianych utworach. Jako szczególnie znamienne dla nich potraktował połączenie postawy harcerskiej z wyobraźnią tyrtejską, oraz modyfikacje dziewiętnastowiecznego motywu ułana i dziewczyny.

O "Prelingwizmie w poezji pokolenia Kolumbów" mówił T. B r z o z o w s k i (WSP Szczecin). Dostrzegł on w postawangardowym jej skrzydle (W. Bojarski, Z. Stroński, A. Trze-

biński) rysującą się już - choć nie w pełni uświadomioną teoretycznie - zapowiedź lingwistycznej koncepcji poezji. Jego zdaniem w poezji Kolumbów, podporządkowanej nadrzędnemu postulatowi literatury tyrtejskiej, wyróżnić można dwa alternatywne, a równocześnie komplementarne wobec siebie nurty: klasycyzujący katastrofizm (właściwy np. Baczyńskiemu) i postawangardowy prelingwizm (reprezentowany m.in. przez Bojarskiego).

A. K m i t a - P i o r u n o w a w referacie "Dzieje wydawnicze twórczości Krzysztofa Kamila Baczyńskiego" nakreśliła okoliczności, które doprowadziły do ocalenia rękopisów Baczyńskiego. Charakteryzując skomplikowane powojenne losy jego literackiej spuścizny, wskazała utrudnienia, jakie napotykali w swej pracy edytorzy tej twórczości (Kazimierz Wyka i autorka referatu).

W referacie "Baczyński po czterdziestu latach" J. Ś w i ę c h (UMCS) zarysował główne linie interpretacyjne w badaniach nad twórczością poety, określając dotychczasową optykę badawczą jako przesadnie biograficzną. Nie wolno, jego zdaniem, wymuszać na tej poezji sensów jednoznacznych. Mówiąc o sile jej oddziaływania, stwierdził, że przejawia się ona w naszej poezji powojennej "w formie jakby rozprożonej i niebezpośredniej". Twórczość Różewicza, Herberta, Białoszewskiego jest według niego owej poetyckiej inspiracji dowodem.

Popołudniową część obrad, poświęconą w całości Baczyńskiemu, otworzył S. J a w o r s k i (UJ), który w referacie "»Spojrzenie« Krzysztofa Kamila Baczyńskiego. Próba interpretacji" badał problem funkcjonowania motywu lustrzanego odbicia, ujawniając w omawianym utworze obecność zasadniczych wątków przynależnych do nurtu refleksji egzystencjalistycz-

nej. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje jego zdaniem występująca w "Spojrzeniu" kierkegaardowska formuła "choroby na śmierć". Utwór ten - stwierdził autor referatu - mówi nie tylko o tragizmie pokolenia w sytuacji wyboru, lecz również o moralnej cenie obcowania ze śmiercią. Spojrzenie nie jest tu zwykłym widzeniem, jest wizją, wróżbiarstwem, wieszczaniem.

"Kolorystykę utworów Krzysztofa Kamila Baczyńskiego" analizował M. B a l o w s k i (WSP Opole), a erotyki poety omawiała w swym referacie J. R u s i n (Rzeszów).

"Semantyczne kolokacje »snu« w poezji Krzysztofa Kamila Baczyńskiego" były przedmiotem referatu J. L i t w i n (WSP Rzeszów), w którym badała ona połączenia syntagmatyczne tego kluczowego dla autora "Białej magii" leksemu oraz warunkowane nimi zjawiska poetyckiej polisemii.

Referatom towarzyszyła dyskusja, która ujawniając niejednokrotnie odmiennosc optyki badawczej jej uczestników, stanowiła przeciw interesujące, często polemiczne, rozwinięcie lub uzupełnienie problematyki podjętej we wcześniejszych wystąpieniach. I tak np. spierano się o rozumienie katastrofizmu w twórczości Borowskiego i interpretację jego stosunku do wzorców kultury Zachodu (J. Nowakowski, J. Gajewski, Z. Brzuchowska, J. Walc), rozważano metody totalitarnej dydaktyki zniewolenia w okupacyjnej prasie niemieckiej (1939-1945) dla Polaków oraz możliwości ich kulturowej samoobrony (J. Jarowiecki, A. Kmita-Piorunowa, J. Nowakowski). Wypowiedzi dotyczyły również liryku Wacława Bojarskiego "Ranny różę" (odmienne interpretacje utworu zaprezentowali G. Ostasz i T. Brzozowski) oraz problemu filozoficznych koneksji Baczyńskiego z egzystencjalizmem (S. Jaworski, Z. Andres, J. Święch).

Swoistą oprawę konferencji stanowiła zorganizowana przez Bibliotekę Główną rzeszowskiej WSP wystawa prezentująca poszczególne edycje twórczości pokolenia wojennego, oraz dokumenty i fotografie, związane z jego losem podczas hitlerowskiej okupacji.

Stanisław Kryński

"250 rocznica urodzin Ignacego Krasickiego"

w dniu 4 maja 1985 r. w Lidzbarku Warmińskim w zamku - siedzibie dawnych biskupów warmińskich - została zorganizowana sesja poświęcona Ignacemu Krasickiemu. Organizatorem było Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza - Oddział w Olsztynie przy współdziałaniu Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Oddziału Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie oraz Urzędu Miejskiego w Lidzbarku Warmińskim.

Sesję rozpoczęła A. M a c k o w i c z - prezes Oddziału Towarzystwa Literackiego w Olsztynie. W swoim wystąpieniu naryskowała niektóre z kart historii Towarzystwa Literackiego, obchodzącego w 1986 r. stulecie swego istnienia. Przypomniała zjazd zorganizowany 50 lat temu we Lwowie z inicjatywy Towarzystwa Literackiego i Ossolineum, poświęcony 200 rocznicy urodzin Ignacego Krasickiego oraz ogólnopolski zjazd delegatów członków Towarzystwa Literackiego, zwołany 25 lat temu w Lidzbarku Warmińskim. Obecna sesja, mająca charakter regionalny, odbyła się w 35 roku działalności olsztyńskiego Oddziału Towarzystwa Literackiego.

Sesję otworzył Z. L i b e r a (UW), podkreślając szcze-